

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Вячеслав Вікторович ВОЛІК,

*доктор юридичних наук, професор
кафедри права та публічного
адміністрування Маріупольського
державного університету*

Ольга В'ячеславівна БЕСПАЛОВА,

*аспірант кафедри права та публічного
адміністрування Маріупольського
державного університету*

Святослав Ігорович БЕСПАЛОВ,

*аспірант кафедри економіки
та міжнародних економічних
відносин Маріупольського
державного університету*

З огляду на останні кліматичні зміни та все більше занепокоєння міжнародної спільноти екологічною ситуацією у світі у вигляді оголошення Генеральним Секретарем Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) в серпні 2019 році надзвичайної екологічної ситуації, та прийняття в листопаді 2019 року Європейським Парламентом (далі – Європарламент) аналогічної за назвою резолюції, актуальність забезпечення екологічної безпеки є безумовною. Вже загальноприйнятим є той факт, що необхідною умовою розвитку будь-якого успішного суспільства виступає, зокрема, якісне правове регулювання охорони довкілля і використання природних ресурсів, закріплення поняття екологічної безпеки та шляхів її підтримання. При цьому, саме поняття екологічної безпеки як у міжнародних, так і в національних правових актах коригується час від часу з огляду на значну кількість політичних, економічних, соціальних факторів, які постійно змінюються. Тому, потребує уваги аналіз міжнародних еколого-правових угод, які закріплюють правові основи забезпечення екологічної безпеки.

Метою роботи є визначення основних міжнародно-правових документів, які заклали основи формування поняття екологічної безпеки в сучасному світовому співтоваристві.

Екологічна безпека є міждисциплінарним поняттям, сьогодні воно трансформоване з природознавчих наук та доповнено юридичним змістом. На міжнародному рівні вона визнана одним з головних компонентів міжнародної безпеки, що підтверджується відповідними резолюціями Генеральної Асамблеї ООН (від 05.12.1986 р. та

07.12.1987 р.). Досліджуючи питання генези розуміння суспільством сутності поняття екологічної безпеки, стає зрозумілим, що поняття не нове, однак, саме формулювання «екологічна безпека» введено в науковий обіг в середині минулого століття.

Серед великої кількості міжнародних актів у всіх сферах діяльності, які можна виділити як основу формування розуміння сучасним світовим співтовариством поняття екологічної безпеки, є наступні (Таблиця 1) (перелік не є вичерпним).

Таблиця 1. Міжнародні нормативні акти у сфері забезпечення екологічної безпеки¹

Назва документа	Рік прийняття	Обов'язки щодо забезпечення екологічної безпеки
Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни	1907 рік	Було передбачено, що держава-агресор мусить зберігати ліси та сільськогосподарські угіддя та керувати ними згідно правил користування.
Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню моря нафтою	1954 рік	Визнається першим багатостороннім актом, укладеним з першочерговою метою захисту навколишнього середовища, зокрема, морів та біоти в них.
Женевська конвенція про відкрите море	1958 рік	Встановлено обов'язок кожної держави формувати правила для попередження забруднення води нафтою з кораблів або трубопроводів.
Договір про Антарктику	1959 рік	Передбачає використання Антарктики тільки в мирних цілях, встановлює обов'язок збереження та охорони живих ресурсів, видалення радіоактивних відходів.
Міжнародна конвенція щодо втручання у відкритому морі у випадку аварій, які призводять до забруднення нафтою	1969 рік	Визначає умови заходів, які можуть вживати у відкритому морі прибережні держави задля запобігання загрожуючій їм узбережжю небезпеки.
Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів	1972 рік	Визнано, що людство заінтересовано в забезпеченні управління морським середовищем таким чином, аби її якість та ресурси не погіршувались.
Стокгольмська декларація про навколишнє середовище	1972 рік	Визначено 26 принципів, які повинні стати основою діяльності людини по збереженню та покращенню навколишнього середовища. Серед цих принципів 19 відносяться до питань охорони навколишнього середовища 5 - до соціальної сфери і 2 - до економічних аспектів розвитку.
Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню із суден	1973 рік	Головною метою визначається запобігання забруднення морського середовища шкідливими речовинами або стоками. Окреслено також порядок виявлення порушень та визначається обов'язок накладення відповідних санкцій.
Белгородська хартія	1975 рік	Визнається необхідність екологічної освіти
Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище	1976 рік	Акцентовано увагу на можливостях використання науково-технічного прогресу в мирних цілях з метою підтримання та покращення стану довкілля.

¹ Складено автором на підставі джерел [1, 2].

Назва документа	Рік прийняття	Обов'язки щодо забезпечення екологічної безпеки
Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу	1980 рік	Встановлено зобов'язання не застосовувати ядерні засоби впливу на природне середовище з метою запобігти непередбачуваним і широкомасштабним екологічним наслідкам такого застосування.
Всесвітня Хартія природи	1982 рік	Вперше ставиться питання про моральний кодекс поведінки людини та визнання цінності всіх живих створінь.
Конвенція про охорону озонового шару та Монреальський протокол до Конвенції про охорону озонового шару про речовини, що руйнують озоновий шар	1985 рік, 1987 рік	Закріплено поняття несприятливого впливу та визначено його зв'язок зі здоров'ям людини та станом природи, покладено зобов'язання на сторони щодо наукового співробітництва та постійного моніторингу озонового шару.
Нарада Політичного консультативного комітету держав-учасниць Варшавського договору – «Наслідки гонки озброєнь для навколишнього середовища й інші аспекти екологічної безпеки».	1988 рік	Було розроблено основи концепції міжнародної екологічної безпеки, покликаної сприяти стійкому і безпечному розвитку всіх держав і створенню сприятливих умов для життя кожного народу і кожної людини, та програму негайних дій по забезпеченню екологічної безпеки на основі відкритого міжнародного співробітництва, що являла собою значний переворот в сфері забезпечення міжнародної екологічної безпеки для пострадянських країн.
Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням	1989 рік	Пріоритетним завданням цього документа визначається охорона довкілля від негативного впливу відходів.
Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій	1992 рік	Визнається необхідність прийняття національного законодавства щодо регламентації дій при промислових аваріях та можливостях їхнього попередження.
Рамкова конвенція ООН про зміну клімату	1992 рік	Визнається глобальність процесів зміни клімату через промислову діяльність людства.
Конвенція про біологічне різноманіття та протоколи до неї (Картахенський протокол про біобезпеку, 2000р., Нагойський протокол від 2010р., Нагойсько-Куала-Лумпурський Додатковий протокол від 2010р.)	1992 рік	Наголошено на відповідальності людства за збереження біологічного різноманіття.
Кіотський протокол	1997 рік	Відповідно до цього протоколу країни-учасниці повинні зменшити середньорічні обсяги викидів парникових газів.
Паризька угода	2016 рік	Виражає особливе занепокоєння світових лідерів станом клімату та наголошує на нагальній необхідності зниження викидів діоксиду вуглецю. Жорстких обов'язків при цьому не містить.

Аналізуючи вищевказані документи можна дійти висновку, перше, про те, що на міжнародному рівні формування ідей підтримання природного середовища в належному стані має витоки з порядків ведення воєнних конфліктів, міжнародного гуманітарного права, в подальшому – це були цілеспрямовані конференції світових лідерів та

профільні договори та конвенції. По-друге, в міжнародних документах приблизно до 1992 року передбачається обов'язок держави по підтриманню довкілля, визначення форм порушень та можливий перелік санкцій, в подальшому, обов'язок відсутній, превалюють загальні формулювання та модельні пропозиції, по типу «необхідно», «сприяти», «здійснювати усі необхідні дії» тощо. Однак, не можна не відмітити, що на підставі міжнародних актів, було сформовано значний масив національного законодавства з питання екологічної безпеки, аналіз якого може стати основою для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Шульга Є. В., Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища від впливу військових конфліктів: проблеми ефективності. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки»*. Вип.№1(1). 2017. С. 63-69

2. Краснова Ю. А. Міжнародно-правове регулювання забезпечення екологічної безпеки. *Адміністративне право і процес*. Вип.№1(15). 2016. С.96-105.